

Седма национална конференция с международно участие „Застраховането и осигуряването в България

Бисер Петков - заместник-председател на КФН и ръководещ Управление

СТИМУЛИ ЗА СПЕСТЯВАНЕ И ТЯХНОТО ОТРАЖЕНИЕ ВЪРХУ

● Сравнителен анализ за страните

Настоящият доклад представя в сравнителен план развитието на системите за стимулиране на спестяването за допълнителна пенсия (доброволно пенсионно осигуряване) в България и в страните от Централна и Източна Европа (ЦИЕ). Анализирани са опитът на Унгария, Чехия, Словакия, Румъния и Полша, като с примери са илюстрирани прилаганите подходи в съответните държави.

Действащите пенсионни системи в държавите от ЦИЕ имат сходна структура и параметри. Всички държави от региона с изключение на Чехия имат тристъпкова архитектура на пенсионните системи, която е резултат от проведени пенсионни реформи по модела на Световната банка. Вторият стълб (допълнителното задължително пенсионно осигуряване) на пенсионната система започва да функционира най-рано в Унгария и Полша, а най-късно в Словакия и Румъния. Доброволното пенсионно осигуряване във всички държави възниква и се развива преди въвеждането на допълнително задължително пенсионно осигуряване. Унгария, Чехия и България са страните, в които доброволното пенсионно осигуряване е с най-продължителен срок на съществуване. В Румъния, която осъществява най-късно пенсионна реформа, доброволното пенсионно осигуряване функционира едва от 2007 г.

1. ВИДОВЕ СТИМУЛИ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ

Видовете стимули, използвани в държавите от ЦИЕ, варират от директно субсидиране от държавата (в случая на Чехия) намаляване на осигурителния доход (базата за начисляване на осигурителните вноски) до използването на конвенционални данъчни стимули.

Моделите на данъчни стимули в отделните държави варират според спецификата на съответната данъчна система. Основните параметри на данъчните стимули са в зависимост от това какъв подход е възприет за облагане при трите етапа на пенсионното осигуряване: 1) вноски; 2) инвестиционен доход; 3) пенсионни плащания.

Понастоящем системата ЕЕТ¹ (тоест облагане само на изхода - при фазата на изплащане) е най-широко разпространена в ЕС и в страните от ЦИЕ. Тя стимулира натрупването на средства за пенсия за старост чрез данъчни облекчения. Изборът на тази система на отложено данъчно облагане се дължи на факта, че при нея вноските в пенсионен фонд намаляват текущите данъчни задължения (бреме) на осигуряващите се лица. По този начин системата насърчава доброволното пенсионно осигуряване. Необходимо е да се отбележи също така, че при държавите, които прилагат системата ЕЕТ, изискванията за освобождаване от данък могат да варират значително и често са ограничени до определено ниво на заместване на дохода или фиксирана сума.

2. ВИДОВЕ ДАНЪЧНИ ОБЛЕКЧЕНИЯ И ОТРАЖЕНИЕТО ИМ ВЪРХУ РАЗВИТИЕТО НА ДОБРОВОЛНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В ДЪРЖАВИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА

В Словакия през 1996 г. е въведена системата за доброволно пенсионно осигуряване. Към края на 2007 г. осигурените лица са 792 хил., а активите на пенсионните фондове се равняват на 778 млн. евро, като тези активи са 1,37% от БВП. В края на 2007 г. на пазара на ДПО в Словакия дейност осъществяват 5 дружества за управление на пенсионни фондове (акционерни дружества), които управляват 15 пенсионни фонда.

Възприетата система на данъчни стимули в Словакия е ЕТТ. Вноските на работниците и служителите са освободени от данъчно облагане в размер до 370 евро на година или до 5% от средната годишна заплата, която е 7440 евро за 2007 г. Работодателите ползват данъчно облекчение за вноски в размер до 6% от възнаграждението на служителя. Средното равнище на вноските на един участник в системата на ДПО се равняват на 240 евро годишно.

В Румъния доброволни пенсионни схеми могат да бъдат управлявани от пенсионни компании, компании за управление на инвестиции или застрахователни компании, съответно лицензирани при съответния надзорен орган. Към август 2007 г. са регистрирани 6 администратори на пенсионни фондове и 7 пенсионни фонда с общо 55 хил. участници. Пенсионните фондове от 3-ти стълб бяха създадени в средата на 2007 г. и все още не е предоставена статистика от страна на надзорния орган по пенсионно осигуряване за дейността им. Моделът за насърчаване на спестяванията за пенсионно осигуряване, и по-конкретно данъчният режим в Румъния, е от типа ЕЕТ. Вноските за ДПО могат да бъдат разделени между работодател и служител в зависимост от осигурителния договор. Необлагаеми са личните вноски в размер до 15% от brutното месечно възнаграждение на осигуреното лице. Вноските от работодател и служител се приспадат от brutното месечно възнаграждение, но не повече от 200 евро на година. Доходът от инвестиции не е облагаем. Пенсионните плащания се облагат по общото данъчно законодателство. (виж табл. 1)

В Полша доброволното пенсионно осигуряване се осъществява в два типа пенсионни схеми - пенсионно осигуряване по професионални схеми и пенсионно осигуряване в индивидуални схеми. Броят на професионалните пенсионни схеми в края на 2007 г. е 1019, като първите схеми са регистрирани през 1999 г. Осъществяват се в рамките на групови животозастрахователни договори, пенсионни фондове, инвестиционни фондове или институции за пенсионно осигуряване по професионални схеми (IORP) от други държави членки. Въведен е таван за вноските по професионални схеми - до 7% от работната заплата годишно.

Индивидуалните пенсионни схеми са въведени през 2004 г., като към края на 2007 г. стойността на натрупаните активи в тях е 1 864 млн. злоти, или 554 млн. евро, а броят на индивидуалните партии е 915 хил. При тези схеми също

то население.

Режимът за данъчно облагане на доброволните професионални и индивидуални пенсионни схеми в Полша е ТЕЕ. Характерно за този режим е, че вноските се удържат след данъчно облагане. При ДПО по професионални схеми съществуват и допълнителни стимули за спестяване, тъй като се явява по-евтина форма на спестяване поради възможността за колективни договаряне на поизгодни условия в сравнение с индивидуалното договаряне. Освен това работодателят поема административните ангажменти, свързани с пенсионния фонд. Също така вноските се приспадат от базата за начисляването на вноските за държавно обществено осигуряване. Налице е освобождаване от данъчно облагане при допълнителни лични вноски от осигурените лица. Всеки осигурен може да направи допълнителни вноски в професионалната схе-

ците в ДПО е 35% от трудово заетото население. Системата на данъчни преференции в Унгария е СЕЕ². Вноски за доброволно пенсионно осигуряване могат да правят и работодателят, и служителят. Равнището на вноските се определя в правилника на съответния пенсионен фонд. Повече от 2/3 от всички вноски се правят от работодателя. При осигуряване с лични вноски осигурените лица заплащат вноските от обложения с данък доход и получават 30% данъчен кредит върху вноските. Данъчният кредит не може да бъде повече от 100 000 форинта (414 евро) на година. От своя страна вноските от работодател са освободени от данъчно облагане до 100% от минималната заплата. Приходите от инвестициите е освободен от данък. При наличието на 10 години осигурителен стаж приходите от инвестициите могат да бъдат изтеглени, без да бъдат облагани с данък. При изтегляне през всяка следваща година 10% от натрупаната сума може да бъде изтеглена без данъчно облагане. Натрупаната сума от вноските по доброволно пенсионно осигуряване може да бъде изтеглена, без да бъде данъчно облагана, при наличието на 20 години осигурителен стаж.

В Чехия доброволното пенсионно осигуряване стартира през 1994 г. Към края на 2007 г. броят на осигурените лица

е 3 692 хил., а активите на пенсионните фондове - 167 млрд. евро. На пазара на ДПО в Чехия дейност осъществяват 10 пенсионни фонда. В края на 2007 г. в тях се осигуряват 3,7 млн. лица, които представляват малко над 70% от трудоспособното заето население.

В Чехия възприетата формула на данъчно облагане при ДПО е СЕЕ. С цел насърчаване на допълнителното пенсионно осигуряване в Чехия държавата субсидира вноски на лицата в следните размери: от 50 до 150 крони (2 до 6 евро) за всяко осигурено лице, внесло съответно 100 до 500 крони (4 до 20 евро). При вноски над 6000 крони (прибл. 242 евро) годишно данъчно освободени са до 24 000 крони (прибл. 970 евро). Съответно при изтегляне на суми при неспазване на правилата на пенсионния фонд осигуреното лице дължи цялата стойност на получените данъчни облекчения - т.е.

има таван за вноските през годината - до 1,5% от средната месечна работна заплата в Полша (за 2008 г. до 4.055 PLN = 1180 EUR).

За 2007 г. общо активите на доброволното пенсионно осигуряване (вкл. по професионални схеми) са близо 0,5% спрямо БВП. За сравнение - задължителните пенсионни фондове са близо 12% от БВП за 2007 г. Към края на 2007 г. броят на участниците в ДПО е бил 7,9% от трудоспособното зае-

ма в размер до 4,5 пъти от средната месечна заплата в Полша.

В Унгария ДПО стартира през 1994 г., като към края на 2007 г. дейност по ДПО осъществяват 68 пенсионни фонда. Пенсионните фондове са самостоятелни юридически лица със статут на организации с идеална цел. Пенсионният фонд е собственост на неговите членове и се управлява от управителен съвет, избран от тях. В края на 2007 г. броят на участни-

ОСНОВНИ ПАРАМЕТРИ (БРОЙ ОСИГУРЕНИ ЛИЦА И АКТИВИ) НА ДОБРОВОЛНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В СТРАНИТЕ ОТ ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА Табл. № 1

Държава	Начало на доброволното пенсионно осигуряване (година)	Осигурени лица 2007 г. (хил.)	Натрупани активи в сектора на доброволното пенсионно осигуряване 2007 г.
България	1994	593	679 млн. лв.
Полша	1999*	310	3 806 млн. зл. (прибл. 1 120 млн. евро)
	2004**	915	1 864 млн. зл. (прибл. 554 млн. евро)
Румъния	2007	55	- N.A.
Словакия	1996	792	778 млн. евро
Унгария	1994	1 385	3 147 млн. евро
Чехия	1994	3 692	167 млрд. крони (прибл. 6,7 млрд. евро)

* Начало на доброволното пенсионно осигуряване по професионални схеми
** Начало на персонални пенсионни схеми

¹ Exempt - Exempt - Taxable system
² С право на данъчен кредит